

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.ДРАГОМІНОВА

Савчак Наталія Володимирівна

УДК 370.1:371.126.9:43=20

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ**

13.00.07 –теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2000

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі педагогіки в Волинському державному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кориспондент АПН України
Нісімчук Андрій Сергійович,
Волинський державний університет імені
Лесі Українки, завідувач кафедри
педагогіки;

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент
Гусак Петро Миколайович,
Волинський державний університет імені
Лесі Українки, завідувач кафедри
соціальної педагогіки;
кандидат педагогічних наук, професор
Бурлака Яків Іванович,
Національний педагогічний
університет імені М.П.Драгоманова,
професор кафедри педагогіки.

Провідна установа:

Тернопільський державний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
кафедра педагогіки, Міністерство освіти і
науки України, м. Тернопіль

Захист відбудеться 21 грудня 2000 р. о 16 гол. 30 хв. На засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 20 листопада 2000 р.

**Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради**

Л.В.Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стратегічні завдання розбудови вітчизняної системи вищої педагогічної освіти визначені державною національною програмою "Освіта (Україна XXI століття)", Законом України "Про освіту". Серед них: розробка нових моделей різних рівнів вищої освіти; визначення напрямків базової вищої освіти і відповідних спеціальностей за кваліфікаційними рівнями з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду; досягненнями якісно нового рівня підготовки майбутніх вчителів до гуманістичного виховання учнів.

Характеризуючи сучасний освітній процес у вищій школі відзначимо, що кризові явища, які найбільш яскраво проявляються в останнє десятиріччя, є наслідком його відставання від науки, виробництва та суспільства. Вища освіта опинилася у двозначному становищі: з одного боку, вона обумовлює науково-технічний прогрес, а з другого - в надрах самого навчально-виховного процесу чітко виявляється тенденція до внутрішнього опору інноваційним явищам у розв'язанні проблеми гуманістичної підготовки вчителя.

На шляху державотворення України особливе місце, роль і значення належить гуманістичній освіті. Докорінна зміна підходів до неї та соціокультурної політики в цілому, яку переживає суспільство, акцентує увагу на розвитку людини, її особистісних гуманістичних якостей. Особливо актуальною є проблема становлення нової вищої школи, яка покликана формувати національно свідомих і духовно багатих професіоналів високого гатунку. Виникла гостра необхідність гуманізації та гуманітаризації процесу навчально-пізнавальної діяльності студентів. Цьому сприяє вироблення у майбутніх фахівців гуманістичних рис, посилення соціально-педагогічних факторів на розвиток особистості спеціаліста як суб'єкта соціальної та духовної творчості в умовах посилення впливу нових ринкових відносин.

У результаті наукового пошуку встановлено, що підготовка студентів до гуманістичного виховання особистості викликає особливий інтерес у викладачів вищої школи і є своєрідним регулятивом наукового та практичного мислення. Його регулятивний вплив полягає в тому, що спонукає дослідників виявляти певні факти та окремі тенденції у цьому процесі: знаходити підстави результативності у реалізації гуманістичного виховання; мобілізувати певні досягнення науки та досвіду, щоб гарантувати позитивний результат у гуманістичній освіті; здійснювати педагогічну діяльність на інтенсивній, тобто максимально науковій, а не екстенсивній основі, що веде до невиправданих затрат сил, часу та ресурсів у гуманістичному вихованні особистості; приділяти більше уваги прогнозуванню гуманістичного виховання студентів у процесі вивчення іноземної мови з метою здійснення об'єктивної корекції в ході навчально-виховного процесу.

З цього випливає, що підготовка студентів до гуманістичного виховання учнів є актуальною проблемою у діяльності вищої школи і потребує нових підходів до її оптимального розв'язання. Вона відбиває спрямованість педагогічного процесу на радикальне вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності студентів, підвищення її результативності у розв'язанні навчальної мети, інтенсивності у процесі засвоєння гуманістичних знань.

Пошук шляхів інтенсифікації підготовки майбутнього вчителя до гуманістичного виховання учнів відбувається у декількох напрямках: вивчення питань історії та філософії вищої педагогічної освіти - І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, В.І.Луговий, О.Г.Мороз, Н.Г.Ничкало, В.О.Сухомлинський, В.Д.Шадріков, І.П.Яковлев та інші; удосконалення

технологій навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти – І.Д.Бех, Я.І.Бурлака, В.П.Беспалько, С.У.Гончаренко, О.А.Дубасенюк, Л.В.Кондрашова, Н.В.Кузьміна, В.І.Лозова, Н.Ф.Тализіна, Р.І.Хмельюк, М.І.Шкіль, М.Д.Ярмаченко; розробка нових педагогічних технологій - В.І.Бондар, Л.П.Вовк, О.В.Глузман, І.П.Підласий, І.Ф.Прокопенко та ін.

Питанням професійної підготовки вчителя присвячені праці П.М.Гусака, В.О.Кан-Калика, Н.В.Кузьміної, Н.І.Мешкова, О.Г.Мороза та інших. Окремі дослідження стосуються розробки проблем формування фахівців різних спеціальностей: математики (З.О.Шварцман), біології (Е.Г.Кучина), хімії (Н.М.Буринська), іноземної мови (Л.А.Ігнатенко). Технологія формування гуманістичних рис особистості у вищій школі представлена працями українських вчених: М.А.Алексюка, В.І.Бондаря, Е.С.Березняка, С.І.Гончаренка, Б.С.Кобзаря, М.П.Легкого, В.М.Мадзігона, О.Г.Мороза, А.С.Нісімчука, М.Г.Стельмаховича, О.В.Сухомлинської, М.В.Черпінського, М.Д.Ярмаченка та ін.

Разом з тим, спеціальних досліджень, які б стосувалися реалізації проблеми підготовки майбутніх учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів не виявлено, хоча ця проблема є надзвичайно актуальною у сучасній педагогічній науці і вимагає становлення тенденцій гуманістичної підготовки особистості, виявлення чинників та педагогічних умов інтенсифікації навчально-виховного процесу у вищій педагогічній школі.

Таким чином, актуальність та недостатня розробленість у психолого-педагогічній літературі даної проблеми і визначили вибір теми нашого дослідження: "Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів", яка узгоджується з загальною проблемою лабораторії педагогічних технологій ВДУ імені Лесі Українки "Педагогічна технологія у сучасному ВНЗ" на період з 1995-2000 р.р. та затверджена Радою з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології в Україні (№6 від 14.10.1998 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка вчителя у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи підготовки вчителя іноземної мови до гуманістичного виховання учнів.

Мета дослідження -теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію підготовки вчителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів.

В основу дослідження було покладено **припущення** про те, процес підготовки учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів передбачає: дію комплексу педагогічних умов, які ефективно впливають на готовність студента до застосування нових форм, методів, засобів гуманістичного виховання: посилення мотивації особистості до систематичного гуманістичного виховання учнів; активізацію та мотивацію творчого мислення майбутніх спеціалістів у здійсненні гуманістичного виховання учнів на науковій основі.

У процесі проведеної нами роботи ставились і вирішувались наступні **завдання дослідження**:

1. Розкрити стан дослідженості, обґрунтувати теоретичні підходи до проблеми в теорії та практиці роботи вищої школи.
2. Виявити взаємозв'язок і взаємовплив основних ланок професійної підготовки на розвиток гуманістичних якостей майбутнього фахівця.
3. Розробити та експериментально перевірити технологію підготовки майбутнього вчителя англійської мови до гуманістичного виховання учнів.
4. Дослідно-експериментальним шляхом перевірити ефективність науково-практичних

рекомендацій з питань професійного становлення студентів у сфері майбутньої виховної діяльності.

Методологічною та теоретичною основою дослідження є провідні положення концепцій: єдності свідомості, діяльності та взаємозв'язку теорії і практики (Б.Г.Ананьєв, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов); удосконалення професійної підготовки педагога (О.А.Абдулліна, С.І.Архангельський, А.М.Алексюк, В.І.Бондар, І.А.Зязюн, О.Г.Мороз); об'єктивного визначення ефективності процесу підготовки спеціаліста у вищих навчальних закладах (Ю.К.Бабанський, В.П.Беспалько); гуманізації виховання і навчання у загальноосвітній школі (О.А.Дубасенюк, І.К.Матюша, О.М.Пехота).

Методи дослідження: у ході дослідження ми використовували наукові методи різних рівнів пошукової роботи: цілеспрямоване та систематичне спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю студентів та учнів; бесіди (навчального, виховного, наукового рівнів); анкетування; вивчення шкільної та вузівської документації; констатуючий і формуючий експерименти; методи математичної статистики;.

Організація дослідження: Дослідження проводилось впродовж 1997 - 1999 рр. в загальноосвітніх школах та педвузах України. У констатуючому та формуючому експерименті брали участь 105 учнів Волинської, Рівненської, Львівської областей, 437 студентів, Рівненського університету, ВДУ ім. Лесі Українки.

В організації проведення пошуково-експериментальної роботи є підстава виділити три етапи.

Перший етап – 1997 - 1998 р.р. – аналітико-констатуючий. На цьому етапі вивчались основні першоджерела, що торкались обраної проблеми, історія питання, наукові праці зарубіжних та вітчизняних педагогів, приділялась увага першоджерелам, які раніше були недоступні для широкого загалу науковців. Одночасно велись спостереження за навчальним процесом у педвузі та загальноосвітній школі, здійснювалось анкетування.

Другий етап – дослідно-експериментальний. Він здійснювався у 1998–1999 роках у Рівненському державному педінституті та Волинському державному університеті ім. Лесі Українки. На цьому етапі було проведено експериментально-дослідну роботу у відповідності до наперед розробленої методики дослідження. Було вивчено вплив передбачених в експерименті умов та науково-методичних прийомів, які впливають на рівень та якість формування гуманістичних якостей у майбутніх спеціалістів.

На третьому етапі / 1999 – 2000 р.р. /- завершально-узагальнюючому - проведено статистичне опрацювання результатів дослідження, удосконалення розробленої нами методики здійснення експериментальної роботи з питань технології формування гуманістичних рис особистості у вузі, впровадження результатів дослідження, оформлення дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає: в обґрунтуванні змісту та уточненні понять: “гуманізм”, “гуманістична самосвідомість”, “гуманістичний ідеал”, “технологія професійної підготовки до гуманістичного виховання учнів”; у розробці методики виявлення рівня сформованості системи знань про гуманістичне виховання учнів у майбутніх вчителів англійської мови та їх функціональної готовності до здійснення систематичної виховної роботи в школі на патріотичних, національних, естетичних засадах; у виявленні педагогічних умов, які ефективно впливають на формування операційного компоненту готовності особистості до застосування нових засобів виховання: посилення мотивації майбутнього вчителя до систематичного гуманістичного самовиховання; розширення рамок та підвищення ролі самостійної роботи; стимулювання творчого мислення студентів факультету романо-германської філології; підвищення об'єктивності оцінювання рівня виховної діяльності.

Теоретична значущість дослідження визначається тим, що проблему підготовки

майбутніх учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів доповнено положеннями про зміст гуманістичної освіти, методичними рекомендаціями з гуманістичного виховання особистості, новими педагогічними ідеями та технологією реалізації цього процесу. Поглиблено розуміння прояву позитивних загальнолюдських якостей: людяності, чесності, дисциплінованості та ін., розроблено рівні їх оцінки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що виділені основні компоненти (фаза сприйняття матеріалу та його попереднього аналізу, фаза вироблення механізму засвоєння матеріалу, фаза узагальнення способу дії) процесу професійної підготовки вчителя англійської мови, які забезпечують ефективне засвоєння знань про гуманістичне виховання учнів, розроблена методика виявлення рівня сформованості системи знань про гуманістичне виховання учнів у майбутніх учителів та розроблені науково-методичні рекомендації з питань інтенсифікації підготовки вчителя англійської мови до виховної роботи в сучасній школі можуть бути використані в навчально-виховному процесі при підготовці вчителів іноземної мови.

Особистий внесок здобувача полягає у розробці методичного посібника та модульному структуруванні змісту спецкурсу “Історичні аспекти розвитку гуманістичних ідей в педагогічній науці” створенні методики діагностики рівня теоретичної підготовленості майбутніх вчителів у сфері гуманістичного виховання учнів та визначені педагогічних умов ефективності формування готовності майбутніх учителів до гуманістичного виховання учнів. В спільних публікаціях представлено основні теоретичні ідеї та результати експериментального дослідження дисертанта.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується репрезентативністю вибірки, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, адекватних об’єкту, предмету й завданням дослідження; застосуванням комплексної методики теоретико-експериментальної роботи; науковою обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; результатами експериментальної перевірки розроблених положень і рекомендацій; поєднанням якісного та кількісного аналізу одержаних емпіричних даних.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на семінарах лабораторії педагогічних технологій та кафедри педагогіки Волинського державного університету імені Лесі Українки, Всеукраїнська науково-практична конференція “Педагогічна теорія та педагогічний досвід: перспективи і розвиток“ (Луцьк, 1999), Всеукраїнська науково-практична конференція “Гуманізація та гуманітаризація математичної освіти в школі та вищому навчальному закладі“ (Луцьк, 2000), Всеукраїнська науково-практична конференція “Сільська школа: традиції та новаторство“ (Луцьк, 2000) та звітних наукових конференціях Волинського державного університету імені Лесі Українки. Результати дослідження і практичні рекомендації знайшли застосування при читанні лекцій студентам, при написанні курсових та дипломних робіт.

Публікації. Результати дисертації опубліковані у 8 роботах, серед яких чотири статті наукових фахових виданнях, методичний посібник, матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота включає: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (198 найменувань). Загальний обсяг дисертації - 168 сторінок, з них основна частина - 153 сторінки, Дисертація містить 29 таблиць на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблеми, стан її дослідженості, визначено мету, об’єкт, предмет, завдання дослідження, окреслено детермінованість проблеми наукового пошуку, сформульовано наукову новизну, теоретичне і практичне

значення, розкрито джерельну базу, особистий внесок автора, апробацію основних результатів науково-пошукової роботи та наведені дані про структуру роботи.

У першому розділі "Теоретичні аспекти розвитку гуманістичних ідей в педагогічній науці" подаються дані теоретичного аналізу науково-історичної літератури з педагогічної проблеми гуманізації навчання, професійної підготовки вчителів іноземної мови з урахуванням проведених досліджень.

Протягом останніх десяти років проблема підготовки вчителя у педагогічному вузі досліджувалась з таких питань: методичні пошуки шляхів і засобів ефективного професійного становлення вчителя в умовах педагогічного вузу – Е.І.Білозерцев, Л.Ф.Спірін, Р.І.Хмелюк; динаміка процесу формування готовності випускників вищої школи до професійної діяльності – А.П.Войченко, В.Ф.Колупаєв, В.Н.Нікітенко; умови професійної майстерності майбутніх учителів – Ю.П.Азаров, Г.Р.Грінченко, І.А.Зязюн, О.В.Мудрик, Н.Г.Ничкало.

Науковий термін "гуманізація" (у перекладі з лат. humanus – людський) означає олюднення техніки, праці, побуту тощо. На початку вісімдесятих років принцип гуманізації розглядався як основний аспект у створенні змішаних людино-машинних систем, як допоміжна ланка педагогічної психології в умовах технізації навчального процесу. Діалектичний розвиток терміна продовжувався і набирав певних рис відповідно до розвитку педагогічної науки. Термін "гуманізація" розглядається як обумовлена моральними нормами та цінностями система становлення особистості, її ставлення до соціальних об'єктів (людей, колективу, живих істот), яке відтворюється у свідомості як співчуття і реалізується в спілкуванні та діяльності у таких вчинках, як допомога, співучасть, співпраця.

Науковий термін "гуманіст" включає пізнавальний, емоційний аспект та компонент поведінки особистості і застосовується при аналізі широкого кола проблем, пов'язаних з формуванням морально-етичних норм. Проведені науковцями дослідження, показали, що визначальну роль у розвитку рис гуманності студента відіграє реальна спільна діяльність майбутніх фахівців і викладачів, потім спілкування з однолітками.

Спільна діяльність викладача і студентів створює сукупність емоційних переживань, а зміна позицій у навчальному процесі та спілкуванні формує у студентів гуманне ставлення до іншої особистості та її вчинків. Дослідження закономірностей становлення та розвитку рис гуманності студентів, а також механізм їх функціонування є важливим аспектом відродження національної духовності громадян суверенної України.

В останніх дослідженнях "гуманність" розглядається як повага до людей, до особистості зокрема, піклування про її добробут, співчуття до її незгод у житті, доброзичливість. Гуманність є однією з важливих загальнолюдських позитивних рис особистості, без сформованості якої не може бути й мови про розвиток більш складних громадських якостей, притаманних випускникам вузів. Ми дотримуємося сучасного розуміння терміна "гуманність" як системи поглядів і переконань, що стверджує високе звання людини, її цінності як особистості, котра має право на волю, щастя, розвиток своїх задатків і перетворення їх у стійкі здібності.

Такий підхід дав змогу акцентувати увагу на ролі історичних аспектів у проведенні пошукової роботи. В дослідженні розглядаються історичні першоджерела проблеми та узагальнюються вплив поглядів Лесі Українки, Олени Пчілки, ролі громадських організацій "Просвіти", "Скаутів" на роль гуманістичного виховання особистості.

У другому розділі "Особливості професійної підготовки студентів до виховної діяльності у навчально-виховному процесі вузу" представлено наукове обґрунтування термінів, що торкаються проблеми дослідження, теоретичні та методичні засади дослідження, організацію та результати констатуючого експерименту. Аналіз та

узагальнення літератури з проблеми підготовки майбутніх учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів дозволив нам виробити власні підходи до розгляду змісту понять "гуманістична свідомість", "національний характер", "технологія професійної підготовки до гуманістичного виховання". Гуманістична свідомість як соціальне явище має свою історію, яка охоплює процес її зародження, становлення, конкретизації, формування та реалізації. Гуманістична свідомість, представлена в генетичному аспекті, може бути визначена об'єктивно у певних межах. У такому разі вона окреслюється як явище закономірне, а не випадкове, як феномен, що має внутрішню логіку, а не щось штучно сконструйоване.

У дослідженні показано, що теоретичне обґрунтування гуманістичної свідомості передбачає три головні аспекти: знання про власний об'єкт відображення; мету, якої бажано досягти шляхом зміни об'єкта відображення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови; засоби, що ведуть до досягнення бажаної мети у професійній підготовці.

Гуманістична самосвідомість (у плані нашого дослідження) - це усвідомлення людиною самої себе як особистості, своїх інтелектуальних і моральних сил, вчинків, дій, їх мотивів і мети, свого ставлення до зовнішнього світу, інших людей і самого себе, на основі якого суб'єкт цілеспрямовано будує взаємовідносини з об'єктами соціального життя, проявляє людяність, доброту, чесність та ін.

Національний характер - це своєрідне, специфічне сполучення загальнолюдських рис, конкретних історичних та соціально-економічних умов буття нації, що проявляється у ціннісних відносинах з навколишнім світом, а також у культурі, традиціях, звичаях, обрядах гуманістичного спрямування.

Технологія професійної підготовки до гуманістичного виховання учнів передбачає педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований вчинок учителя іноземних мов, що спричиняє позитивний розвиток гуманістичних якостей учня залежно від зміни педагогічної ситуації або особистісні зміни у свідомості.

На етапі констатуючого експерименту ми ставили за мету виявити особливості підготовки вчителів іноземної мови до гуманістичного виховання у навчально-виховному процесі вузу. Конкретними завданнями були особливості усвідомлення студентами основних моральних понять та рівні розвитку їх у себе, виявлення рівня готовності до гуманістично вихованої роботи з учнями.

У процесі проведення констатуючого експерименту було виявлено рівень гуманістичної вихованості учнів, враховуючи три показники: навчальні успіхи, мотиваційну спрямованість на гуманістичні ідеї і рефлексивність. Мотиваційно-особистісний компонент гуманістичних знань оцінювався за допомогою урахування висловлювань студентів, їхніх інтересів, бажання продовжити пошукову роботу з питань гуманістичного виховання учнів, їх активності в цьому процесі. Рефлексивний компонент був оцінений по ступені усвідомлення запропонованого вирішення пізнавального завдання і себе як майбутнього вчителя-гуманіста. Це дало змогу виявити стан гуманістичної вихованості студентів.

З метою вивчення стану гуманістичної вихованості студентів нами було розроблено методику "Портрет сучасного вчителя іноземної мови". Мета методики - створення словесного образу сучасного спеціаліста, вивчення уявлення майбутніх учителів про те, якими якостями вони повинні володіти, закріплення навичок колективної роботи, самооцінки та самоаналізу. Дослідження проводилось в три етапи.

I етап (колективна робота). Здійснюється у формі вільного обговорення та встановлення короткого переліку якостей гуманної особистості, які необхідні майбутньому вчителю іноземної мови. Студентам пропонуємо самим аргументовано довести необхідність цієї

якості або вміння. Після обговорення шляхом відкритого голосування складаємо список якостей, що характеризують майбутнього вчителя в порядку, відповідному кількості набраних голосів.

II етап (індивідуальна робота). Студентам пропонується проаналізувати отриманий список і висловити своє ставлення до нього. При цьому оцінюється всі записані якості за десятибальною шкалою. Отримані результати оброблялись, проводились ранжування якостей за середнім балом та якісний аналіз отриманих даних.

III етап (самоаналіз). Студенти здійснюють самооцінку кожної якості відносно її вираженості у себе за 10-ти бальною шкалою.

Результати експерименту показали, що студенти затрудняються у переліку якостей гуманної особистості та визначені наявності їх у себе. За результатами констатуючого експерименту на основі критеріїв сформованості готовності підготовки студентів до гуманістичного виховання учнів (уміння діагностувати рівень гуманістичної вихованості учнів; навички планування індивідуальної виховної роботи з питань гуманістичного виховання учнів; оптимальний відбір навчального матеріалу з англійської мови гуманістичного спрямування; уміння застосовувати різноманітні форми організації навчально-пізнавальної діяльності, які б сприяли гуманістичному вихованню учнів; сформованість навичок оцінки рівня гуманістичної вихованості учнів) нами виділено п'ять рівнів підготовки майбутніх учителів до гуманістичного виховання учнів: творчо-виконавський, діяльно-творчий, об'єктивно-нормативний, інтуїтивно-чуттєвий, інтуїтивно-пасивний.

Творчо-виконавський рівень – уміння використовувати методику діагностування рівня гуманістичної вихованості учнів. Діяльно-творчий рівень – оволодіння навичками прогнозування індивідуальної виховної роботи з питань гуманістичного виховання учнів. Об'єктивно-нормативний рівень – набуття досвіду оптимального відбору навчального матеріалу з англійської мови гуманістичного спрямування. Інтуїтивно-чуттєвий рівень – оволодіння навичками застосування різноманітних форм організації навчально-пізнавальної діяльності на позитивних емоціях. Інтуїтивно-пасивний – вміння майбутнього вчителя стабілізувати сформовані навички гуманістичної вихованості учня. Результати подані у табл. 1.

Таблиця 1

№ експерименту	Прояв рівнів підготовки майбутніх вчителів до гуманістичного виховання учнів					
	Рівні уміння використовувати методику				На початку	
	Після	Експерименту				
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ		
1.	Творчо-виконавський	2,4	1,9	16,8	1,9	
2.	Діяльно-творчий	7,8	5,5	11,7	9,3	
3.	Об'єктивно-нормативний	40,2	28,2	57,1	21,4	
4.	Інтуїтивно-чуттєвий	21,3	16,9	3,3	16,6	
5.	Інтуїтивно-пасивний	28,3	27,5	11,1	20,8	

Отже, в процесі констатуючого експерименту встановили, що у великої кількості студентів показники об'єктивно-нормального, інтуїтивно-чуттєвого, інтуїтивно-пасивного рівнів значно вищі, ніж показники творчо-виконавського та діяльно-творчого рівнів.

Таким чином науково-пошукова діяльність проведена у процесі констатуючого експерименту дозволила нам виявити певні тенденції, що вказують на недостатню

професійну підготовку вчителів іноземної мови до гуманістичної підготовки учнів. У третьому розділі "Технологія організації дослідно-експериментальної роботи" представлено обґрунтування системи гуманістичного виховання майбутніх учителів іноземної мови, реалізацію педагогічних умов, які сприяють ефективності впровадження нових підходів до гуманістичного виховання учнів та результати формуючого експерименту.

У процесі формуючого експерименту визначальним для нас було створення позитивного ставлення до нововведень і бажання розробити і запровадити свою авторську програму, тому що оволодіння гуманістичними технологіями стає значущим тільки тоді, коли студенти бачать і пізнають протиріччя й недоліки своєї діяльності.

Нами була розроблена система роботи з цілеспрямованої підготовки студентів до гуманістичного виховання учнів. Ми включили у навчально-виховний процес вивчення спецкурсу "Історичні аспекти розвитку гуманістичних ідей в педагогічній науці" паралельно з написанням курсових робіт. Така організація навчального процесу дозволила більш чітко визначити цілі гуманістичної освіти, виявити реальні можливості у формуванні гуманістичних переконань студентів. Названий вище спецкурс має сенс при тій умові, що навчання і впровадження результатів діяльності інтегровані. Важливим аспектом при вивченні спецкурсу є розгляд гуманістичного потенціалу як чинника ефективного використання гуманістичних знань, узгодження різних ролей учасників професійної підготовки майбутніх учителів, вивчення можливостей цілеспрямованого впливу на поведінку студентів, що залежить від правильного розуміння механізму їхніх рольових позицій: ініціативи, сприяння протидії або бездіяльності.

Для підвищення гуманістичного виховного компоненту навчання іноземним мовам нами використовувалось введення коротких висловів та афоризмів, в яких в об'єктивній формі закладена виховуюча багатовікова мудрість народу. До кінця курсу вивчення англійської мови у ВНЗ кожен студент підходив зі знанням 50 таких ідіом. В ході дослідження самі студенти використовували речення-прикладні гуманістичної тематики для пояснення граматичних явищ та коротких висловів, афоризмів, що сприяло кращому лексичному засвоєнню матеріалу, допомагало у формуванні логічного викладу думок під час розповідей, бесід та диспутів.

З метою встановлення ефективності роботи зі словниками в процесі формування гуманістичних поглядів студентів нами було проведено два зрізи, які спрямовані на визначення якості засвоєння гуманістичної термінології студентами. Після вивчення тем "Україна" та "Великобританія" студентам експериментальних (які вели понятійні словники під час вивчення теми "Великобританія") та контрольних груп пропонувалось дати переклад та визначення 20 слів гуманістичної спрямованості. За результатами виконаних завдань студентів умовно поділили на високий, середній, низький рівні засвоєння гуманістичної термінології. Всього в опитуванні приймало участь 97 чоловік на протязі 1999-2000 рр. Результати зрізів відображені в таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення рівня засвоєння студентами гуманістичної лексики

Рівні	Кількість студентів в %			
	Без словників		Зі словниками	
	Експ.	Контр.	Експ.	Контр.
Високий	23,6	25,7	37,2	27,4
Середній	38,9	32,3	48,4	30,2
Низький	47,5	44	14,4	42,4

Аналіз даних таблиці 1 показує, що під час ведення понятійних словників в процесі вивчення розмовної теми гуманістичної спрямованості кількість студентів з високим (37,2%) та середнім (48,4%) рівнем засвоєння гуманістичної термінології значно більша ніж з низьким (14,4%). Тоді як в групах, в яких не використовується даний вид роботи він залишається практично незмінним: високий-27,%; середній-30,2%; низький-42,4%. Крім створення необхідного гуманістичного тезаурусу вирішення завдань гуманістичного виховання студентської молоді в процесі навчання англійській мові частково можливе і при використанні речень-прикладів гуманістичного характеру в роботі по закріпленню лексичного та граматичного матеріалу.

Відсутність в підручниках для вищих навчальних закладів відповідних текстів спонукало нас підібрати і адаптувати їх, підпорядкувавши навчально-виховним завданням. При цьому кожна розробка матеріалу передбачала наявність основного тексту, додаткового тексту, дидактичних пояснень та систем вправ. Для кожного заняття була розроблена обов'язкова для засвоєння лексика, яка сприяла розширенню гуманістичного світогляду майбутніх вчителів. Вирішення питань, пов'язаних з відбором навчального матеріалу гуманістичного характеру для розвитку навичок та вмій читання і усного мовлення, викликала необхідність дати студентам не просто "матеріал для читання та усного мовлення", а і матеріал, певним чином організований з метою забезпечити розвиток професійних якостей в практичному володінні англійською мовою.

З метою підвищення виховного впливу на студентів у процесі навчання англійській мові нами було складено тематичну картотеку цілеспрямовано-відібраних речень-прикладів гуманістичної та суспільно-політичної тематики для демонстрації граматичних можливостей, які використовувались під час аудиторних занять в експериментальних групах. Речення добиралися з періодичної преси та сучасної зарубіжної літератури згідно з граматичною тематикою. Добираючи для роботи з групою відповідні речення, ми враховували як граматичну тему, так і зміст речення, його актуальність в даний момент

Експериментально-пошукова робота з текстом займала центральне місце в процесі вивчення англійської мови у ВНЗ. Ми вважали за необхідне використовувати текст в якості важливого дидактичного компоненту, не тільки для збагачення і удосконалення навичок усного мовлення, читання, перекладу та інших видів мовленевої діяльності, але й як сильний виховний засіб для формування гуманістичних поглядів студентів. Поряд з використанням різноманітних видів читання на англійській мові в експериментальних групах використовувався такий вид роботи, як анотування та реферування. Анотування – це завдання творчого характеру, оскільки сутність його полягає в тому, щоб зрозуміти в загальних рисах зміст тексту, узагальнити його основні положення і оформити отриману інформацію в коротке повідомлення про цей текст – анотацію.

Цей вид роботи, як правило, практикувався на другому курсі навчання англійській мові. Однак, вже на початковому етапі навчання англійській мові використовувався ряд підготовлених прийомів роботи (вправ), які були спрямовані на подолання труднощів, пов'язаних з розрізненням існуючих та неіснуючих елементів в тексті, і, таким чином, щоб підготувати студентів до анотування та реферування текстів.

Анотування та реферування переважно використовувались під час роботи над додатковими текстами, оскільки зміст основного тексту певної тематики не може охопити всі сторони даної проблеми. В процесі дослідження були визначені основні вимоги до підбору додаткового текстового матеріалу: він повинен сприяти реалізації наміченої мети, бути

гуманістично спрямованим, служити засобом отримання додаткової інформації, мати певну пізнавальну цінність, бути тематично різноманітним, цікавим, доступним для студентів в мовному відношенні.

Використання у ході формуючого експерименту даних форм роботи дозволило значно підвищити ефективність професійної підготовки майбутніх вчителів англійської мови до гуманістичного виховання учнів (див.табл. 2). Таким чином проведене дослідження підтвердило висунуту гіпотезу та дозволило зробити наступні загальні висновки.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведене теоретичне узагальнення історичних аспектів проблеми, обґрунтоване нове вирішення підходів до підготовки майбутніх вчителів іноземної мови, їх спрямованості у здійсненні гуманістичного виховання учнів, що виявляється у розкритті сутності та специфіки цього процесу, апробації умов стимулювання особистісного зростання майбутнього педагога.

1. Дослідження гуманістичних ідей в історичній та сучасній педагогічній літературі, гуманістичної діяльності громадських організацій розглядались нами на основі інноваційних підходів, що дозволили виокремити процес гуманістичного виховання особистості в обґрунтовані теоретичні аспекти обраної проблеми. Доведено, що професійна підготовка майбутніх вчителів англійської мови до гуманістичного виховання учнів є складною, багатофункціональною, відкритою, цілісною системою, яка постійно перебуває в розвитку. Підготовка фахівців на ідеях гуманізму є основною ланкою формування педагогічного мислення та збагачення професійної культури студента англійської мови, що визначає їх місце у системі навчально-виховної діяльності вузу як невід'ємну складову частину, що впливає на майбутню виховну роботу з учнями.
2. У дослідженні передбачено, що технологія професійної підготовки особистості до гуманістичного виховання учнів є обґрунтованою моделлю, яка дозволяє ефективно опанувати обрану спеціальність – фахівця іноземної мови. Така модель є мінімально абстрагованим процесом професійної підготовки, що відповідно до педагогічних принципів гуманізації навчання вказує на ефективність застосування нових технологій. У своєму конкретному вигляді така модель професійної підготовки є передбаченою системою дій викладача і студентів, які необхідно виконати в ході оптимально організованого навчально-виховного процесу з метою одержання високого рівня професіоналізму в сфері гуманістичного виховання учнів.

Обґрунтування моделі професійної підготовки майбутнього вчителя спирається на передбачення основних етапів формування гуманістичних переконань: сприйняття та самоаналіз наукової інформації гуманістичного спрямування; реалізацію мотиваційно-ціннісного становлення до використання спеціальних, психологічних та педагогічних словників, які розширюють наукову інформацію; набуття досвіду педагогічної діяльності під час навчання у вузі; стимулювання студентів до удосконалення самовиховання і вироблення системи логічного мислення з питань опанування гуманістичної освіти.

3. Процес підготовки майбутніх учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів спирається на якісно новий підхід у побудові всієї системи професійного

становлення спеціаліста у вищому навчальному закладі. Даний підхід ґрунтується на гуманізації навчально-виховного процесу, використанні можливостей англійської мови у реалізації професійного становлення особистості. Результати проведеної нами науково-пошукової роботи дають можливість ефективно використати означений підхід у ході підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності, врахувати педагогічні умови формування гуманістичних переконань, структурування навчально-виховного процесу факультету романо-германської філології на основі співпраці, співтворчості, взаємного збагачення у засвоєнні гуманістичних знань, впровадити постійне стимулювання студентів до самовиховання, самоаналізу, вдосконалення самосвідомості, координації педагогічного впливу на майбутнього спеціаліста.

4. Гуманізація вищої освіти має передбачити пріоритети у визначенні освітніх ідеалів - відмову від технократичних підходів у цій справі і спрямування навчально-виховної діяльності на утвердження духовних цінностей як першооснови у визначенні мети і змісту навчання у ВНЗ. Ми виходимо з того, що гуманізація вищої освіти – один з головних засобів заповнення духовного вакууму, що виник у зв'язку із розпадом старих ідеологічних систем, таких як “суспільна свідомість”, яка трансформується у "гуманістичну свідомість" майбутніх вчителів англійської мови умінь та навичок гуманістичного виховання учнів. Механізм реалізації формування гуманістичної свідомості особистості передбачає: свідоме сприйняття студентом вимог педагогічної діяльності; власний самоаналіз особистісного педагогічного потенціалу; подолання певних моральних бар'єрів; систематичне усунення психологічних перешкод у формуванні гуманістичних переконань засобами творчої навчально-пізнавальної діяльності та наукових пошуків.

5. Доведено, що професійну підготовку варто розглядати, як умову функціонального забезпечення формування позитивних якостей особистості майбутнього фахівця і як гуманітарної підготовки студентів, що найбільш повновартісно характеризує стан гуманістичного виховання, прогресивність закладених в ньому ідей та організаційних форм, рівень методичної досконалості. Рівень професійної підготовки до виховної діяльності прямо пов'язаний з рівнем задоволеності викладацькою діяльністю; існує певний кореляційний зв'язок між вимогливістю та результативністю в діяльності викладача. Стрижнем, який складає основу процесу формування студента як особистості, суб'єкта та індивідуальності, є система оцінки професійної діяльності. Вона виробляється у процесі життєдіяльності майбутнього вчителя іноземної мови, потім локалізується.

6. Зміст підготовки майбутніх учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів передбачає розробку теоретичних основ формування гуманістичних якостей особистості; введення в навчальні плани та програми матеріалу, що відображає гуманістичні традиції та здобутки українського народу. Реалізація такого змісту включає використання таких форм: наукові диспути з проблем гуманістичного виховання учнів; організацію пізнавальної діяльності студентів через відвідування краєзнавчих музеїв та власної участі у різних гуртках народної творчості за бажанням; науково-пошукову роботу з питань вивчення визвольного руху, відзначення ювілейних дат нашої держави, необхідності використання гімну і прапора у гуманістичному вихованні учнів. Значні відмінності у рівні засвоєння студентами контрольних і експериментальних груп змісту професійної підготовки свідчать про ефективність проведеної пошукової роботи з проблеми формування у майбутніх вчителів англійської

мови умінь та навичок гуманістичного виховання учнів.

7. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до гуманістичного виховання учнів, а передбачає продовження науково-пошукової роботи у сфері формування гуманістичної свідомості, патріотизму, естетичної вихованості педагогів-вихователів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Савчак Н.В. Волинська "Просвіта" у боротьбі за рідну школу //Науковий вісник ВДУ . - Луцьк: ВДУ, 1998. - №2. - С. 39-40.
2. Савчак Н.В. Аналіз гуманістично-педагогічних поглядів Лесі Українки та Олени Пчілки //Науковий вісник ВДУ. - Луцьк: ВДУ, 1999. №1. - С. 93-96.
3. . Савчак Н.В. Формування гуманістичних переконань у студентів романо-германської філології // Науковий вісник ВДУ. - Луцьк: ВДУ, 1999. - №1. - С. 32-35. (у співавт., авторських 0,3 д.а.).
4. Савчак Н.В. Розвиток та формування оціночних навичок у майбутніх вчителів англійської мови // Проблеми педагогічних технологій. - Луцьк: ВДУ, 1999. - №4. - С.41-45.
5. Шевчук І.М., Савчак Н.В. гуманістичне виховання учнів у процесі навчальної діяльності.//Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Педагогічна теорія та педагогічний досвід: перспективи і розвиток". - Луцьк,-1999.-С.163-166.50%. У роботі представлені ідеї та результати дослідження автора
6. Нісімчук А.С., Савчак Н.В.Основи педагогічної технології у вузі//Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Гуманізація і гуманітаризація математичної освіти в школі та вищому навчальному закладі". - Луцьк, -2000.-С.129-131.50%. У роботі представлені ідеї та результати дослідження автора.
7. Савчак Н.В. Дослідження використання ідей гуманістичного виховання у сільській школі// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Сільська школа: традиції та новаторство".-Луцьк,-2000.-С.154-156.
- 8.Савчак Н.В. Історичні аспекти розвитку гуманістичних ідей в педагогічній науці. Методичний посібник. - Київ, 2000. - 58 с.

Савчак Н.В. Підготовка фахівців англійської мови до гуманістичного виховання учнів. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 - теорія і методика виховання. - Волинський державний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2000.

У дисертації модернізовано зміст та структуру системи підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до гуманістичного виховання учнів. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено технологію професійної підготовки студентів, формування у них умінь та навичок гуманістичного виховання у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Встановлено, що технологія підготовки фахівців англійської мови до гуманістичного виховання учнів базується на основі використання активних методів навчання, спрямованих на вироблення умінь діагностувати рівень гуманістичної вихованості учнів, навички планування індивідуальної виховної роботи з

питань гуманістичного виховання учнів, умінь застосовувати різноманітні форми організації навчаль-пізнавальної діяльності, які б сприяли гуманістичному вихованню учнів.

Ключові слова: гуманістичне виховання, гуманізація навчання технологія професійної підготовки, технологія гуманістичного виховання.

Савчак Н.В. Подготовка будущих учителей английского языка к гуманистическому воспитанию учеников. – Рукопись .

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук за специальностью 13.00.07 теория и методика воспитания. – Волынский государственный университет имени Леси Украинки, Луцк, 2000.

В диссертации модернизировано содержание и структура системы подготовки будущего учителя английского языка к гуманистическому воспитанию учеников. Теоретически обосновано и экспериментально проверена технология профессиональной подготовки студентов, формирование в них умений и навыков гуманистического воспитания в процессе учебно-познавательной деятельности. Установлено, что технология подготовки будущего учителя английского языка к гуманистическому воспитанию учеников базируется на основании использования активных методов обучения, направленных на формирование умений диагностировать уровень гуманистического воспитания учащихся; навыки планирования индивидуальной воспитательной работы по вопросу гуманистического воспитания учащихся; умение применять разные формы организации учебно-познавательной деятельности, которая способствовала бы гуманистическому воспитанию учащихся.

Ключевые слова: гуманистическое воспитание, гуманистическое обучение, технология профессиональной подготовки, технология гуманистического воспитания .

N.V. Savchak. The preparation of the future teachers of English to the pupils' humane education. Manuscript.

The Thesis competing for the candidate degree in pedagogics . Speciality 13.00.07. – theory and methods of education , Volyn State University named after Lesia Ukrainka , Lutsk , 2000 .

The historical aspects of humane traits of personalities' formation technology of personalities were based on research of humane and pedagogic looks of Lesia Ukrainka, Grygoriy Vaschenko, humane scientists of western Diaspora. Set, that influence of humane and pedagogic ideas on development of creative abilities of students of romanic and germanic philology faculty are realised in unity of three teaching sides: educational, teaching, developing on the strength of level study system of conceived knowledge, abilities and. skills and application of them under taking time of pedagogic practice (reproductive, constructive, creative levels).

Term "forming technology humane of personality traits "is based by us with respect to general tasks, planning organisations of sparring-distinguishing humane students' activity in higher institution. Forming technology of humane of personality traits is by active organisation scenario students' humane preparation with view capturing of by as selected speciality - specialist of romanic and germanic philology. Such technology is by minimum abstracted description of pedagogic activity, which it ought to be according to pedagogic principles of humanisation of sparring process.

Uniting of complicated didactic tasks contemporary, in forming process of humane traits into future specialists leans against qualitatively new approach to construction of all specialist preparation system in higher sparring establishment. Understanding humanisation of

personality forming technology we give on forming conformities to natural laws based of new mental actions, abilities to foresee different making fields of positive common to all mankind traits. Forming of mental actions takes place under actions influence external, material for they give a possibility invisible internal actions to do visible /accessible/, to show their maintenance to students, to do them intelligible for everyone. So, forming of humane personality traits tightly associated with forming of intellectual abilities of future specialists.

An idea of humanisation of teaching process is not principled new, it actively will be realised in educational systems of developed countries. The point is to provide well-grounded gist of generally cultural development, forming of integral personality harmonious,, which considers as an important precondition and essential factor of its professional formation and self-realisation. Humanisation of higher education is to provide for priorities in determination of educational ideals - refusal from different approaches on this field and aspiration of sparring and educational activity on confirmation of spiritual valuables as fundamental principle in determination of aim and teaching maintenance in of higher institution. We proceed from that humanisation of teaching of students in higher institution is reverberation in act sparring-distinguishing of forming tendencies of positive personality traits, which determines by highest value, and confirmation of man blessing is by major criterion of social relations.

On each historic stage of forming technology of humane traits changes in dependence on possibilities, which society lends to it and in that time, it inherits the national and pedagogic valuables created by human on previous development stages. We consider the Local law and pedagogic activity, as interaction of objective teacher and students intercourse in process of which developed in this field and between-personalities connections on the basis of real co-operation, mutual trust, spirituality, national pride.

The main idea of composes a student forming process is based as personality, subject and individuality, there is a system of valuable humane orientations. It produces in vital functions process of future specialist, then it is localised herself. In result every act is an expression of definite settlement method contradictions of tunes. We took into account a presence of various mechanisms of psychological defence, compensation, which, on one hand, provide steadiness of objective system of humane valuables, which was by suitable rank, and from other - open the possibilities for ways of many-sided realisation and forming technology development mechanisms of humane traits of students of romanic and germanic philology faculty.

In light of contemporary didactic education maintenance researches, which must be provided by students learning of bases of social positive conduct, in that number and acquirement of positive humane traits, sparring teacher activity and students initiative ought to grounded on such aspects: knowledge about nature, society, engineering, human and effective methods of positive social activity; acquirement of experience of creative approach to any activity; acquirement of patriotism lines, decency, professionalism, kindness.